

Nagy Frigyes

agrármérnök, közgazdász (Magyaróvár, 1939. június 6.)

Agrármérnöki oklevelét szülővárosában kapta 1961-ben. 1963–68 között elvégezte a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem külkereskedelmi szakát. 1967-ben egyetemi doktori címet kapott a Gödöllői Egyetemen. Később PhD fokozatot szerzett, majd habilitált EU-témakörökből. Angol és német nyelven tartott előadásokat különféle szakmai fórumokon, hazai és külföldi egyetemeken.

Szakmai munkája a gyakorlati mezőgazdasághoz kötődött. Termelészövetkezetben kezdett, majd harminc évet dolgozott a Lajta–Hansági Állami Gazdaságban. Ebből tizenhárom évig gazdasági igazgató, nyolc évig vezérigazgató volt.

1994-től a Parlament EU Integrációs Bizottságának alelnöke, 1996–98 között földművelésügyi miniszter. Innen ment nyugdíjba. 1998-ban megalapította az EU oktatási központot a Nyugat-Magyarországi Egyetemen, amelyet azóta is vezet mint címzetes egyetemi tanár. Számos társadalmi szervezet, akadémiai bizottság, doktori és habilitációs bizottság tagja.

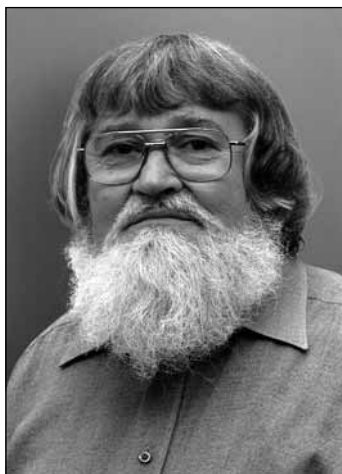
Eőry Emil

szobrász- és festőművész (Rábacsécsény, 1939. június 08.)

Hét sorba szedve röviden

Lettem emberféle
aztán tanulóféle
munkásféle
tanárféle
művészféle
és talán leszek
szellemféle

Ahol születtem, kis fehér parasztház volt pici ablakokkal. Szüleim létüket két kezükkel biz-

tosították, nem panaszkodtak, imádkoztak, néha káromkodtak. Születésem nyarán döntött Németország világhatalmi törekvéseinek első lépéseiről. Ennek következtében végigféltem a negyvenes évek közepét, különösen '44–45 telét.

Ekkor már Érd – ahol jelenleg is élek – volt a színtere vándorlásainknak, nélkülözéseink-

nek. Apám hadifogságban, anyám a gyárban, én az iskolában igyekeztem megfelelni az elvárásoknak. Már az általános iskola első éveiben kitűnt rajz-képességem, mégsem nyertem felvételt a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumba. Csalódásom évekig visszatartott a képzőművészettől, zenét, szakmát tanultam, és elvegyültem a művészetek iránt kevésbé érdeklődők, az '56-os forradalmat éltető, majd elhallgatók között.

Míg végül a sokarcú igazság rendet teremtett bennem. Kiállításokra jártam és faltam Herbert Read könyveit. Igen, ekkor éltem a művészettel a legnagyobb boldogságban, mivel keveset tudtam róla. Azóta sokszor eszembe jut, milyen keveset sikerül megtudni a világról, de ma úgy érzem, amit megtudunk, az is bőven elég, sőt sokszor még sok is. Ezen időszakban lakatosszakmát tanítottam és a művészet alapjait tanultam a zebegényi Szőnyi István Nyári Szabadiskolán festő, majd szobrász szakon. Munkálkodásom eredményeképpen 1980-ban felvételt nyertem a Művészeti Alapba. Művésszé való válásom nem billentett ki a megszokott munkásnapjaimból. Építkeztem, követ-fát faragtam, alig vettem észre, hogy összeomlott a szovjet birodalom. Ennek következményeként a helyi közösség akaratának engedve a politikában találtam magam. Kemény négy év volt, tele akarattal, csalódással, dilettantizmussal. Választóim kéréseit részben teljesítve, egy-két jelet hagyva (második világháborús emlékművek), szakítva minden politikai megnyilvánulással,

ismét bemelegkedtem a művészet útkereső labirintusába.

Szép az élet, meg a művészet is – csak drága.

Sajnos a művészet, művészeti közélet sem tudta kivonni magát a társadalmi mozgások, problémák és azok okozatai alól. Hitelét és hatáskörét veszített intézmények, akár a gazdaságban, lehetőséget biztosítottak különböző érdekközösségek létrejöttének, működésének, uralkodásának. Ezáltal a művészek úgy, mint az embertömegek, nagymértékben kiszolgáltatottak lettek. A különböző tendenciák, áramlatok még bizonytalanabbá tették a művészeti társadalmat, befogadót egyaránt. Az előtérbe került marketingszemlélet ezt még fokozta, mivel az előző időkben nem alakult ki ennek gyakorlata.

Művész se lennék – jegyezte meg az egyik szomszédom. Egytetőttem vele.

A megakiállításokon kívül a művészetéről alig esik szó, és ez az eddigi leírt sorokból is kimaradt, pedig tevékenységem mozgatórugója.

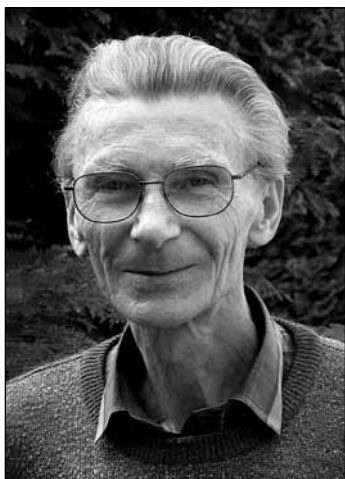
Lehet, hogy túl érzékeny vagyok a korra?

Mostanában úgy látom, homályos lett ez a világ, éles törésekkel. Sokszor úgy érzem, nem sok közöm van már hozzá.

A jövő meg az unokáim és tanítványaim szemeiben csillog tovább...

Ifj. Benedek Jenő

festőművész (Csongrád, 1939. június 13.)

Édesapám, Benedek Jenő (1906–1987) festőművész, rajztanár volt, akit egész életemben első számú mesteremnek tekintettem. A nyomasztó háborús évek zűrzavara, az országúton menekülés és a budapesti vaksötét, bombázástól rengő óvóhely első gyermekkori emlékei után a szolnoki művésztelepen éltünk, és csodálatos napokat töltöttem a Tisza és a Zagyva partjain. Szolnokon kezdtem iskoláimat is. 1953-tól a budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban tanultam, itt érettségiztem 1957-ben. 1957 és 1963 között a Magyar Képzőművészeti Főiskola hallgatója, Pap Gyula, majd Bernáth Aurél tanítványa lettem, akit mentoromként és tanáromként egyaránt tiszteltem. Tanítani kezdtem egy általános iskolában, de ez a közeg nem az én világom volt. Tagja lettem

1963-tól 1969-ig a Fiatal Művészek Stúdiójának, 1963-tól a Művészeti Alapnak (később M.A.O.E.), 1973-tól a Magyar Képzőművészek Szövetségének. 1966-tól 1977-ig a budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola tanára voltam, ahol a tanítás örömet jelentett, és készítetett, hogy a magam számára is megfogalmazzak szavakban a rajz, a művészet, az emberség mibenlétéről való gondolatokat, érzéseket, hogy a növendékek számára is hitelesek, inspirálók legyenek.

Meghatározó élményeim közé tartozik (1967-ben) egy hónapos magányos, hátizsákos „csavargásom” Athénben, Krétán és a Küklád-szigeteken, és bár azóta többször jártam külföldön – híres múzeumokban is –, számomra messze többet jelentett a mai értelmű turistáskodásnál. Azok az órák, amikor egyedül voltam az Akropoliszon – ami ma már elképzelhetetlen – vagy az elhagyott, csendes tengerpartokon, valamilyen mély belső transzcendens élménnyel ajándékoztak meg, és későbbi festményeim hangulatainak is részévé váltak.

1970-től 1973-ig Derkovits-ösztöndíjasként dolgoztam. 1953-tól 1998-ig Budapesten laktam, jelenleg Piliscsabán élek. Az utóbbi években a festészet mellett computergrafikákkal is foglalkozom. Huszonhét hazai és külföldi egyéni kiállításom volt, 1965-től szerepelnek munkáim hazai és külföldi csoportos és országos tárlatokon.

Néhány gondolat.

Az emberek lassan elveszítik nemcsak a másakra, de saját belső énjükre való figyelmük képességét is. Így aztán az agresszív hétköznapok felszíne lassan elfedi a lényegi valóságot, a világgal való feltétlen összetartozást, gyönyörű és különös titkait a csendnek, a távolságok viszonylagosságának, a vélt vagy való időknek, a mozgásnak és a mozdulatlanságnak, a mulandóságnak és öröklétnek. Egyre nehezebben helyezzük el magunkat a létben. A mesterséges

zajok, művi örömök, az egyéni és társadalmi konfliktusok zűrzavarából való menekülés perceinek száma, a minket érő hatások értékrendbe állításának képessége egyre csökken. A csend és nyugalom nem a semmi, nem a buta süketség, közömbösség, hanem a belső hallás, a gondolatok, érzések világa, ezért számomra szebb és nemesebb a ricsajnál.

A művészetnek talán az egyik szerepe, hogy az ember megértse saját magát, hogy nem ura, hanem része ennek a hihetetlenül színes világnak, és rácsodálkoztasson erre a világra, ami bennünk és kívülünk egyaránt és egybe-tartozóan létezik.

ifj. Benedek János

Ilkei Csaba

újságíró, politikus (Székesfehérvár, 1939. június 14.)

Az életben a legfájdalmasabb szó az, hogy: *késő*. Valami visszahozhatatlanul elmúlt, többé már sohasem teheted meg azt, amit valaha megtehetted volna. A kék madár nem felénk száll, a csodák nem ránk várnak. Mégsem akarunk beletörödni abba, hogy csak ennyi volt és kész a leltár. Még el kéne jutni valahova, még hinni kéne, hogy történik velünk valami, ami különb és felemelőbb, mint annyi más megelőző.

Apám, a szegény néptanító minden reggel *újra tudta kezdeni* életét. Nem húzta le a tegnapi kudarca, nem merengett a múlton, abból csak a tanulság érdekelte. Gyakran idézte a nagy sakkjátékost, aki szerint minden a középjáték minőségétől függ. Mert a megnyitás elméleti jellegű, a végjáték pedig kiszámítható. De nem hitt a számtani középben. A *harmónia-teremtő képességhez* több kell. Az átlagos beleszületik a szürke közepszerbe, és ott is marad. A tehetség megszüli a harmóniát, ami nem állan-

dó közép, hanem szélsőértékekből, megélt élményekből teremtett változó és szüntelenül mozgó arány, meghatározva a tér-idő-körülmények koordinátái által, akkor és ott. Igen, ehhez pokolra kell menni. A középszerűség, az átlag, a tömeg elnyeli a minőséget. Hatni csak a kivételes egyéniségek képesek, a példaértékkel megélt, hittel vállalt

bátor életek. Eszközemberek, helyezkedők, szellemi uniformist viselők, érdekesők – soha. Ma már a barátságok is az érdek és a haszon körül szerveződnek.

És tudni *változni*. Az ember egyik legnagyobb büntetése az, ha nem változhat, ha nem változtathatja meg a véleményét, ha köteles tegnapi meghaladott önmagához láncolva ragaszkodni hibáihoz, tévedéseihez. Így persze könnyebb címkézni és skatulyázni, elhallgatni, kirekeszteni, a versenyképtelenek közé taszítva. Az életben nincsenek örök barátok és örök ellenségek, minden változik

és mozog, csak a buta ember nem, ő „sziklaszilárdan” ugyanazt mondja, mint ötven évvel ezelőtt. És ez nálunk erény az amúgy totális értékvesztésben.

Az uniformizált álközösségekből életveszélyes volt kilógni a szovjet típusú kollektívizmus idején. Iszonyú veszteségek árán jöttünk rá, hogy a szabad szerveződésű igazi közösségekhez az egyéniségen keresztül vezet az út, hogy az *igazi egyéniség* önmagában is megáll, az álegyéniség soha, ő csak mások közé vegyülve látszik valakinek; a nyájerkölcse nem nemesíti az embert – megalázza. A tömeg irracionális, kiszámíthatatlan, gyerekes, önző és kegyetlen. Hát ha még manipulálják is!

A racionálisan gondolkodó egyén jól tudja eredendő bűnét: a civilizáció *egyenlőtlenségén* alapszik. Az emberi természet önző és megkülönböztető, mégis minden kollektívizmusra épülő társadalmi berendezkedés *természetellenesen* meg akarja változtatni. Forradalmakat is kirobbantanak érte. Ám a *különbözőségeket* csak ideig-óráig lehet eltörölni. Mert mások vagyunk származásban, kultúrában, hagyományokban, hitben, ízlésben, stílusban, életfelfogásban. Egyesek már többször is úgy gondolták a történelemben, hogy ha felszámolják a *különbözőségeket*, akkor egység lesz, ez megteremti a békét és örökre kiküszöböli a háborút. Ám a *különbözőségek* bizonyos átmenet után mindig újjászületnek, s ezt nem lehet megakadályozni. Az eltérő nézetek harca viszi előre az egyetemes emberiséget. Ha fájdalmas, akkor is. Nálunk Széchenyi likvidáltatni akarta Kossuthot, Petőfi az akasztófára küldte Batthyány Lajost, aztán megbukott saját szülőföldjén képviselőjelöltként; Kossuth hazaárulónak tartotta Deák Ferencet,

németbérencnek Jókait, udvari kollaboránsnak báró Eötvös Józsefet.

Egyetlen kihasználatlan tartalékunk, menekülési útvonalunk maradt: az *agyunk*. Akkor miért *szűkítjük* le gondolkodásunkat annak egyetlen szegmensére, a pártos kényszergyűlések szimpla jelszavaira, attól a pillanattól kötelezően ismételve a másik táborba tartozók utálatát, s törvényesítve azt, hogy a nemzet sorsáért sem kell közös felelősséget vállalni? Születésünknel még együtt van bennünk minden szép eszme, ami gazdagítja a szellemet. Anyanyelvünkön tanuljuk nemzeti történelmünket, hagyományainkat: ha úgy tetszik, *konzervatívok* vagyunk. Aztán felébred bennünk a szabadságvágy, önállósulunk: ha úgy tetszik, *liberálisak* leszünk. S ha van bennünk szociális érzékenység, segíteni akarunk másokon, akkor megtesszük az első lépéseket a *szocialisták* felé. Csak később hagyjuk, hogy elszegényítsék és elsekélyesítsék gondolkodásunkat, felszámolva sokszínűségét, kirúgva álmaink alól az összekötő rendezőelveket.

Ne legyenek illúzióink: a mai pártpolitikai ellentétek klasszikus ellentmondásokra vezethetők vissza. A „*Szabadság, egyenlőség, testvériség*” jelszava csak akkor vezethet célba, ha működik a bölcs harmónia-teremtő képesség. Mert a *szabadság* az erőseknek kedvez: lehetővé teszi, hogy a tehetségesek megkülönböztesék magukat képességeik és teljesítményük szerint. Az *egyenlőség* a gyengék menedéke, azoké, akik a versenyben alulmaradnak; az egyenlőség ennyiben a szabadság korlátozása, de szabadság nélkül nincs társadalmi haladás, egyenlőség nélkül nincs társadalmi igazságosság. A *testvériség* képes megteremteni az előző kettő közötti helyes arányt, a harmóni-

át, amely garantálhatja a társadalmi békét. A nemzetközi magántőke és szabadpiac most önző módon elvettette a mértéket, és ezért van válság a világon.

A mai *hetvenesek* átélték a második világháborút, s miközben kétszer újjáépítették az országot – negyvenötben és ötvenhatban – előbb az ÁVO vitte el, aztán a III/III hallgatta ki őket; megéltük hatvannyolcat és hetvenkettőt, nagy csalódásunkat: ezerkilencszázkilencvenet; régi és új senkik, rossz prolik és alantas pártkatonák minősítettek: „Rossz a viszonya a kollektívához!” Korosztályunk alapélménye: értelmes és tartalmas évek helyett igazodás, sodródás, az önálló választás hiánya. Most itt vagyunk: pocakos, infarktusos, fekélyes, elfásult generáció. Körülöttünk: értékzavar, elbizonytalanodás, rossz közérzet. Semmi sem az, aminek látszik, becsapott, birkamód megvezetett emberek dühöngenek keserűen és megfáradtan. Már alig tűrnek, miközben körülöttük lelki és szellemi polgárháború dúl. Az idő végzetesen kizökkent medréből, dadognak életidegen elméletek, földhöz ragaszt, korlátoz az arasznyi lét.

Már megint *túl kell élni* valamit, az igazság pedig – féltő – nem fog kiderülni a mi életünkben. Mert amint klasszikus tudós történelemtanárom, Páti Ferenc mondta a kaposvári Tánacsics Gimnáziumban: „Az igazságot nem lehet szótöbbséggel eldönteni,

az eszközöket nem szentesítheti semmilyen elfogultság, semmiféle gazdasági cél. Néha egy embernek van igaza százal szemben. De ez csak később derül ki. Amikor azt az egyet már megkövezték.”

Mire az ember eljut a hetvenedikhez, benő a feje lágya, kinövi politikai gyermekbetegségeit, pártos elfogultságait, kényszertársulásait, s egyre jobban visszatalál a *természethez*, a *szabadság* és *függetlenség* állapotához. A szabadságnak nincs pártállása, a természet maga a harmónia. És a függetlenség? Kitől, mitől? Hát, a hatalomtól, a politikától, a pártoktól, a pénztől, a pozíciótól, az elvtelen érdekcsoportosulásoktól, a személyiséget megnyomorító klikkektől, a csordaszellemű alkalmi összeverődésektől. Visszatalálsz önmagadhoz.

Mindig is *magányos farkas* voltam. De néha jó falkákat szerveztem és nemesítettem magam körül, jó célokért. Rozsdabarna, holdfényes őszi éjszakákon a tűz mellett ülve néha még találkozom az egykor hozzám igazodó, felnőtt szép példányokkal, látom, amint a távolból felbukkan, megközelítenek, megszagolnak, megnyalnak, aztán üvöltve rohannak tovább a rideg és sötét erdő alján a hegyek felé, új falkában, új vezérrel.

I. Kei Csaba

Lőrincz L. László

orientalista, író, műfordító (Szilvásszentmárton, 1939. június 15.)

Most, hogy hetven év után (még kimondani is szörnyű!) hátrafelé nézek, szerencsére nem nyílegyenes utat látok magam mögött. A nyílegyenes út mindig gyanús. Azt mondják, csak az ökör következetes.

Látom magam, rövidnadrágos kislíút, amint utcánk egyetlen valamirevaló kerítésének dőlve, kezemben Karl May egyik „sivatagos” könyvével mecsetekről és minaretekről álmodozom.

Továbbá sivatagokról, tevékről és számtalan gonosz rablóról, akiket majd én győzök le. E nemes cél érdekében még a matematikával is hajlandó voltam megküzdeni – igaz, ebben a küzdelemben többször maradtam alul, mint felül. De a kockacukor-készítésben ügyes voltam a cukorgyárban, ahova üzemi gyakorlatra jártam iskolámból, a Cukor- és Édesipari Technikumból. Igaz is, hol vagy már te, kedves kockacukor? Feloldódtál az elmúlt évtizedek teájában?

Látom magam az egyetemen, a Belső-ázsiai Intézetben, ahova nagy nehezen felvételt nyertem. Eleinte fanyalogva fogadtam, hogy „arrafele” nincsenek mecsetek és minaretek (vagy ha vannak is, jóval kevesebb van belőlük, mint a hozzánk közelebbi Keleten), aztán mégis megfogott és rabul ejtett a Távols-Kelet kultúrája. A füves pusztaságoké, ahol őseink vágtattak Nyugat felé, s az égig érő hegycsúcsoké, ahol a hegyek istenek.

Látom magam első távol-keleti utamon, Mongóliában. Látom saját elképedt arcomat, amikor megpillantom az első lovasokat az ulánbátori járdán. Akkor még nem tudtam, hogy csak az úttesten nem szabad lovagolni (néhány utca elejére kitették a lóval behajtani tilos táblát), a járdán pedig tiltó tábla híján igen. Látom magam, amint megpróbálom megenni a szeretettel kínált kecskeszemeket Burjátiában, amint először iszom a kesernyésen is csodálatos himalájai-altaji tejes teából. Látom magam, amint a buddhista-lámaista istenekről beszélgetek a lámatemplomok udvarán a szerzetesekkel, látom, amint egy katmandui hajnalon a hajnali fényben fürdő csúcsokat nézem, látom, amint megpróbálok felkapaszzkodni egy tevére, hogy átkeljek vele a Góbi sivatagon.

Aztán kanyarodik velem egyet az út. Már a Tudományos Akadémia könyvtárában vagyok, s bőszen körmölöm cikkeimet a mongol és tibeti mesevilágról, elvarázsolt holttestekről, démonokról, a vérszívó „gonosz madárról”. Elkészítem – 15 év kemény munkájával – a mongol mesék katalógusát, és megírom Mongólia történetét, az első olyan mongol történetet, amely egységesen tárgyalja a hajdani Mongol Birodalom szétszakadt részeinek a múltját, amelyek ma már különböző országokhoz tartoznak és ezért csak egy könyvben való összetartozásuk is kényes politikai visszhangot szülhet. Azonkívül írtam még jó néhány cikket a mongol kultúra területéről. Sokat dolgoztam rajtuk, kevesen olvasták őket.

Azt mondják, akik az Ikrek jegyében születtek, legalább két dolgot szeretnek – és talán tudnak is – csinálni. Az én két dolgom: tudósként a puszták és a nagy hegyek kultúráját kutatni, valamint jó történeteket írni (vigyázat: ez már szépirodalom!) ezekről a távoli világokról. Ennek a „kétarcúságnak” a jegyében születtek meg az irodalmi műveim: ifjúsági regények (akkor még voltak ilyenek), fantasztikus és kalandregényeim. Bár nem tudom, tudományos tevékenységem mit ér, ennek mérésére még nem találtak fel műszert, regényeimet szeretik az olvasók. És én is szeretem Leslie L. Lawrence-t. Talán egy kicsit olyan szerettem volna lenni, mint ő.

Néha elgondolkodom rajta, hogy mit csinálnék másképp, ha újrakezdhetném. Aztán hamar abba is hagyom a töprengést. Akkor úgy kellett tennem, ahogy tettem, ha ma lennék fiatal, bizonyára nem teljesen ugyanazt tenném. De magammal elégedett vagyok. Van egy latin-amerikai közmondás: az isten azért adta a rumbatököt az embereknek, hogy rázzák. Hát én rázom is, amíg bírja a kezem.

Aztán azon is elgondolkodom, hogy milyen hatást tettek rám a Keleten töltött évek. Ha tettek is, ez nehezen tetten érhető. Keletet érezni kell, lubickolni benne, mint a langyos vízben, aztán vagy gazdagít bennünket az ott töltött idő, vagy sem. Nem lettem keleti ember, annak ellenére sem, hogy szeretem és tisztetem az ottaniakat. Maradtam az, aki voltam: egy kíváncsi, rövidnadrágos kisfiú. Persze, aki ismeri Keletet, az néha megáll a futásban, és elgondolkodik. Aki már állt a Gangesz partján benareszi hajnalokon, és érezte a halottégető máglyák füstjét, az tudja, miről beszélek. Amikor elúsznak a csónakunk mellett az égett, szomorú maradványok, meginog egy kicsit addigi értékrendünk.

Akár elégedett is lehetnék: majdnem mindent elértem, amit szerettem volna. Talán csak a Csomolungmára vagy a Kancsendzöngára nem jutottam fel – de hát bánja a fene! A serpák közül sem mászik fel mindenki a csúcsra. Talán az a bölcsőbb, aki a csúcsok meghódítása helyett inkább lejjebb szedi a havasi gyopárt.

Sok-sok tanítóm közül igazán ketten voltak rám nagy hatással, s mindkettőjük tanítását meg is fogadtam. Egyikük a kiváló Kelet-kutató, Ligeti Lajos, aki arra tanított, hogy a tudományban csak a kemény munka hozhat eredményt. A tudományban nincsenek véletlen felfedezések. Még a látszólagos véletlenek mögött is szívós munka rejlik. A másik Corleone, a Keresztapa. Az első és a legfontosabb az ember életében a család. Ebben feltétlenül igaza van. A család többet ér, mint a legendás három drágakő. Mindennél többet ér.

Néha felteszem magamnak a kérdést, hogy ki is vagyok én, miért is jöttem a Földre. Azt hiszem, azért jöttem a világra, hogy mindenütt otthon legyek benne. Ezt próbáltam egész életemben megvalósítani. Nagyjából sikerült is.

Hogy mit sajnálok, hogyha el kell mennem? Először is azt, hogy el kell mennem. Úgy vagyok vele, mint a csalódott gyerek, aki rövidnadrágot kap hosszú helyett. Valahogy nagyon is rövidnek tűnik.

De azért egy s más szeretnék majd magammal vinni. Szeretnék magammal vinni egy csokornyit a tavaszi puszták illatából, a tevék bőgéséből, a himalájai hajnalokból, a Gangesz hullámainak a parti lépcsőkön megtörő hangjából, Tára istenanya szelíd mosolyából. És a reményt, hogy ezek akkor is sokáig megmaradnak még, ha én már nem leszek.

Lőrinc I. Lőrinc

Simon Róbert

orientalista (Párizs, Franciaország, 1939. június 23.)

Voltaképpen szerencsés csillagzat alatt születtem, hiszen az a kegyelmi állapot adatott meg nekem, hogy az egyetemi évektől kezdve azzal foglalkozhattam, amit szerettem és ami örömet okozott (az egyetemen valósággal dúskálhattam a keleti és antik nyelvekben, s ráadásul még néhány régi vágású, kiváló tanár mutatott példát). A „munkahelyeim” is (az Európa Könyvkiadó és az MTA

Nyelvtudományi Intézet) jótékonyan és nagylelkűen elviselték irodalmi-történelmi-társadalomtörténelmi és vallástörténelmi kószálásaimat. Az élet külső menetére sem panaszkodhatom, mert noha valószínűleg Magyarországon már csak én vagyok az egyetlen, aki egyetlen kitüntetés sem kapott (ez egyértelműen mellettem szól), ugyanakkor azokat az „elismeréseket”, amelyek egyedül tőlem függtek, a megfelelő időben megkaptam (egyetemi doktorátus, kandidátusi fokozat, akadémiai doktori fokozat, habilitáció, egyetemi tanári kinevezés, legutóbb a professor emeritus megtisztelő címe). Ez már-már arra utalna, hogy bizonyos egyenletes kiteljesedés, az arisztotelészi *entelekheia* jellemezte volna az életutamat (sokáig ez is volt a mércém mások megítélésében: mennyire tett meg mindent, hogy a legjobbat és legtöbbet valósítsa meg magából). Az *entelekheia*-ban persze a *telosz*: a megfelelő „vég” és a „cél” a lényeges, ami korunk embereinek már-már ne-

vetséges, hiszen a fizikai vég teljesen esetleges, míg a szellemi *telosz* a sok véletlen kacskaringó miatt kítűzhetetlen és megvalósíthatatlan. Ezért talán nem is a cél, hanem maga az út a lényeges, mint egy igazi kirándulás során. Valóban, a gőgös *hübrisz* mondatja az emberrel azt, hogy az élete valami *telosz* által irányított kiteljesedés volt. Az én életem is (mint majdnem mindenkié) volta-

képpen sokszor cikcakkos botorkálás volt, mint mikor valaki hegyen-völgyön, sűrű, úttalan erdőn halad keresztül, s útja irányát nem ő, hanem a terep határozza meg. Így szűntek meg öröknek hitt szerelmek és házasságok, amelyek következményeivel (gondolok a gyerekekre) csak rosszul vagy még rosszabbul lehetett a továbbiakban megbirkózni. Mindezekre visszanezve (a kezdő derűs felütésnek immár baljósabb színezetet kölcsönözve) az életutamat úgy is meg lehet határozni, mint állandó és egyre tanácstalanabb újratekintéseket, amikor is a tapasztalatok nem a következő lépést erősítik, hanem egyre inkább elbátortalanítják az embert. Az élet tehát valószínűleg nem teljesedik ki, hanem egyszer csak vége szakad, nem valami nagy, értelemadó gesztussal, hanem csak úgy mellékesen, véletlenszerűen. Volt persze néhány sorsszerű esemény és találkozás, amik meghatározták a továbbiakat: ilyen volt az, hogy tizenhat évesen kollégiumba kerülhettem, s

így nem kallódtam el, ám az emberi alakulás terén mindent néhány nőnek köszönhetek: a család igazi ízét, a fiatalság mindent föl vállaló és oly keveset megvalósító lendületét, majd az érett kor önpusztításából való kiutat mind ők adták nekem. Vajon ők mit kaphattak cserébe mindezért? Végül (hiszen mikor tegye ezt az ember, ha nem ilyenkor) talán megfogalmazható néhány szerény és hevenyészett megjegyzés az élet értelméről és a boldogságról. Az előbbire természetesen azzal az értelmes tautológiával lehet válaszolni, hogy az életnek nincs külön értelme, hiszen az élet az, aminek mi minden pillanatban átéljük, mint eliramló képek káprázatát, amelyből valami értelmes és célszerű látványt próbálunk formálni. Az egész alighanem egy nagy félreértés, amilyenek Theodor Lessing jellemezte a történelmet (*Sinngebung des sinnlosen*). Voltaképpen ennek megfelelő a boldogság is, ami az élet nagy kegyelmi pillanata, ami ráadásul utólag nemesül azzá, s amit soha nem lehet akarattal létrehozni, hiszen néhány – képileg és hangulatilag megmaradt – helyzetről, együttlétről, állapotról van szó, ami csodaként, örök jelenként rögzül: egy nyári alkony, amikor nagy dunai evezés után a lebukó nap fényében cso-

rogtunk vissza a Dunán a római-parti Bíbic csónakházba; amikor vidáman tervezgetve mentünk a Rozgonyi Piroska úti gesztenyefák alatt; amikor a szigetcsúcson olvastam föl Cs.-nak a Björnson-elbeszéléseket, s utána (mert pénzünk nem volt) vadsóskát szedtünk, amit ő olyan csodálatosan megfőzött azután; néhány vasárnap délutáni üldögélés a Petzval utcai kertben (*un'isola muy hermosa*), mintha csak egy Vaszary-képben lettünk volna. Ezekből a boldog percekből nem sok nap telne ki. Vajon érdemes volt ezekért élni? Különösen, ha felidézi az ember élete nagy csapásait (B. szörnyű betegségét és oly korai halálát, I. csodálatos elméjének és életvidám tervezgetésének lassú lepusztulását). Talán már elég bölcs az ember, hogy tudja: ezek az utóbbi szörnyűségek azok, amelyek az élet állandóságát adják, s aminek az elviselését az a néhány derűs és sugárzó pillanat teszi lehetővé, amelyekről egyre inkább úgy érezzük, hogy talán nem is érdemeltük meg, hiszen mindig többet kaptunk a másiktól, mint amennyit mi adtunk neki.

Simon Rögös

Fogarassy Miklós

könyvtáros, irodalmár, műkritikus (Budapest, 1939. június 27.)

Mint mesélték, szép nyári nap volt, amikor megszülettem. Akkor még béke volt, de a világra érkezésem után két hónappal már elkezdődött a háború.

Ez nagyon befolyásolta az életemet. Anyám tanárnő volt, apám viszont katonatiszt. Ő a Don-kanyarban, Voronyezsnél '42 nyarán orosz fogságba esett – valahol egy szibériai lágertemetőben alusza örök álmát.

Afféle háborús félárvaként nőttem fel; és a történelem, a politika is elég sok hányattatást hozott. Anyám nem ment újra férjhez; angol- és németórákat adott – 1951-ig ebből éltünk. Akkor háromfős csonka családjunkat kitelepítették. Tanyasi, majd falusi gyerek lettem; először Csorvá-

son (Békés megyében), majd Szirákon (Nógrádban). Bár 1953-ban megszűnt a kitelepítés, mint „osztályidegent” iparitanuló-iskolába se vettek fel. Miután egy dunántúli (Veszprém megyei) faluba költöztünk, én a bencések győri gimnáziumában lettem diák; ott érettségiztem.

Életem alakulására később is árnyat vetett a politika. Származásom – mivel apám „horthysta” katonatiszt volt –, valamint az egyházi középiskola miatt nem vettek fel az ELTE-re – irodalmat és művészettörténetet szerettem volna hallgatni. Raktárosként dolgoztam több évig az Országos Széchényi Könyvtárban. Am sokat olvastam, vendéghallgatóként az egyetemen is hallgattam érdekes órákat, kiállításokra, színházba, moziba jártam sűrűn – friss fejjel és szívvel telítődve a kultúrából. Aztán mégis sikerült diplomát szereznem: levelező hallgatóként végeztem 1963-ban mint könyvtáros és magyar szakos tanár.

Több évig az írószövetségben működtem könyvtárosként. Ebben az időben kezdtem irodalomkritikákat publikálni. Úgy éreztem, fogékony vagyok és van minőségérzésem, de sok kiváló ember segítsége, biztatása is ösztökélt. 1968-tól, amikor a Széchényi Könyvtár könyvtári intézetébe kerültem, pályám már két párhuzamos úton járt.

Egyrészt az ország egész könyvtári rendszerének szóló központi módszertani tevékenységben vettem részt tudományos munkatársként (folyóirat-szerkesztés, fejlesztési tervek, előadások, publikációk, olvasásszociológiai kutatások stb.). Mivel idegen nyelveket beszélek, több alkalommal küldtek külföldre – konferenciákra, tanulmányutakra; 1985-ben még az Amerikai Egyesült Államokba is eljutottam: egy szemeszteren át a Columbia Egyetemen voltam vendégkutató. 2002-ig, nyugdíjazásomig seregnyi cikket publikáltam a könyvtári szaksajtóban.

Irodalmár ambícióim szerint elsősorban a 20. századi magyar irodalommal foglalkozom, kortárs magyar költőkről, elbeszélőkről írok cikkeket, tanulmányokat, esszéket, de publikáltam filmekről, festőkről is. Köteteim közül a

Johannes Vermeerről, a XVII. századi holland festőről és kiváló kortársamról, Tandori Dezsőről szólót emlitem. Mészöly Miklósról szóló könyvem, illetőleg a Szabó István, az elfeledett, nagyszerű novellista barátaihoz írott leveleit egybe-
gyűjtő kötetem, amelyet most szerkeszték, 2008 végén jelenik meg.

Három felnőtt gyermekem és hét unokám van.

Bár a rettenetekkel, tragédiákkal teli XX. században éltem le életem nagyobb részét, sok minden történt velem, amiért hálás vagyok a sorsnak. Ezek közé tartozik az '56-os forradalom fiatal fővel megélt élménye, jó néhány kiváló ember bizalma, barátsága, számos „nagy szerelem”, és persze az irodalom, a művészet és a természet adta sok-sok élmény.

Fogarany Dezső

Prunkl János

festőművész (Tokod-Altáró, 1939. június 30.)

Martsa Alajos felvétele

Visszatekintve az elmúlt évtizedekre, végtelenül szerencsésnek mondhatom magamat, mert a sok mindent meghatározó gyermekkori éveimet szüleim élő, eleven mesevilággá varázsolták határtalan szeretetükkel, később pedig a család, a rokonság és a barátok ajándékoztak meg olyan szellemi értékekkel, amelyekért örökké hálás vagyok.

Az egész életen át ható gyermekkori élményeket is itt, Tokod-Altárón, ezeken a főként a századforduló tá-

ján épült bányásztelepüléseken szereztem, elsősorban Dorogon, ahol a leghosszabb ideig laktunk. A hegyek, dombok között épült apró falvak, a főként szénbányászattal kapcsolatos ipari táj gyermekszemmel csodavilágnak látszott. Úgy tűnik, akkor még humanus küzdelmet vívott a természettel az ember, és még emberi arculatú képpé lehetett formálni a mindennapok környezetét.

Családunk felmenő ősei között esztergomi vízimolnárok, virágkertészek voltak, Erdélyben pedig – amíg lehetőségeik engedték – templomokat, iskolákat adományozó, építető dédapáim éltek. Ez a széles körű sokféleség gyermekkorom eseményeire is jellemző volt. A Dorogon töltött évek kezdete már a háború idejére esett. A hónapokig tartó harcok borzalmainak látványa soha nem múltó képekben hagyott nyomot, de a gyermekkor legszebb élményei is ide kötnék. Dorogon egy csodálatos házban laktunk, amelyhez tartozott egy titokzatos kert. Akinél laktunk, valamikor Boncza Miklós asztalosa volt a csucsai

kastélyban. Így Adyról már az előtt hallottam, hogy írni-olvasni tudtam volna. Az idős asztalosmesternek volt egy tehetséges festőnövendék fia, aki Kernstock Károlynál tanult, és fiatalon meghalt. A csucsai történetek mellett megkaptam tőle fiának féltve őrzött festékeit is. Ezzel kezdődött az ismerkedésem a színekkel, képekkel, művészettel. Ahogyan tágult számomra a világ horizontja, úgy váltak egyre gazdagabbá, színesebbé az emlékképeim is. Anyám történetei az esztergomi gyermekkori szomszédjukról, Babits Mihályékról; a képek a dorogi bányásztragédiákról, 1956 katarzisáról; a villanszerelő-inasként szerzett ezernyi impresszióról; az érettségi utáni munkahelyeimről: az egyszerre félelmetes és fenséges szénbánya csillás világáról, a vasúti morzetávírárság és sok más ottani munkakör élményeiről, egészen a gőzmozdonyig, aminél talán sohasem lesz csodálatosabb műszaki konstrukció. Úgy tűnik, hogy amikor már nem volt több hely az emlékképek raktározására, attól kezdve kellett megrajzolnom, megfestenem őket. Ehhez a munkához nagy segítséget jelentettek a dorogi rajzsakkörben, az Esztergomi Tanítóképző rajzóráin, az Egri Főiskolán és a zebegényi Szőnyi-iskola nyári tanfolyamain tanultak. A sok kitűnő tanár, iskola, egyetem, főiskola ellenére az igazán nagy titkok, lényegök közelébe három kiemelkedő egyéniség szellemi műhelyében, baráti körében kerültem. Ezt a kivételes szerencsét először Martsa Alajos esztergomi fotóművész, majd Miháltz Pál szentendrei festőművész és végül Csoóri Sándor személye jelentette. Érdekes módon Martsa Alajost is és Csoóri Sándort is apám révén ismerhettem meg. A három nagy szellemi műhelyben szerzett tapasztalatok során arra a felismerésre

jutottam, hogy a művészetek lényege, titka ósidők óta az alkotásokon túl személyről személyre hagyományozódik, és kivételes szerencse kell ahhoz, hogy valaki közvetlen, személyes kapcsolatba kerülhessen a nagy titkok örököseivel, tudóival. Az ő köreikben töltött idők jelentették számomra az igazi egyetemi éveket és a szellemi megtisztulás lehetőségét, azt a tiszta forrást, amiből nemcsak ismereteket, de erőt is lehet meríteni. Ekkor kezdtem sejteni, hogy csak azok az alkotások valódi kvalitásúak, amelyek harmóniarendszerükkel képesek katarikus állapotot teremteni, mert ez az állapot nyitja meg az utat, amelyen bárki közvetlen spirituális kapcsolatba kerülhet Teremtőjével. Az ember és a Teremtő közötti kapcsolattartás legősibb bizonyítékai talán a barlangrajzok műalkotásai. Nem lehet véletlen, hogy a kulturális, művészeti életben soha nem tapasztalt hevességgel támadnak a tradicionális értékrend ellen, mert léteznek erők, amelyek céljaik elérése útjában leginkább az Istennel kapcsolatot ápoló ember áll. Ennek a kapcsolattartásnak legnagyobb társadalmi megnyilvánulása a kereszténység, amelynek szellemében születtek talán a legnagyobb műalkotások.

Elszomorító az, hogy a művelt Európa most készül megtagadni kétezer éves keresztény gyökereit, akkor, amikor soha nem látott szüksége lenne a legnagyobb spirituális erőforrására.

Hálával és tisztelettel kell megemlékezni azokról a kitűnő alkotókról, akik már nem élnek, akikhez közeli ismeretség vagy baráti kapcsolat fűzött, akiknek szintén igen csak sokat köszönhetek: Anna Margit, Árvai Ferenc, Bálint Endre, Berki Viola, Dévényi Iván, Domján József, Féja Géza, Furlán Ferenc, Gerzson Pál,

Heil Huba Ferenc, Kaposi Antal, Katona Jenő, Kerti Károly, Kollár György, Krajcsirovits Henrik, Martsa István, Mucsi András, Novák Lajos, Nyergesi János, Pirchala Imre, Rácz Aladárné Yvonne, Szántó Piroska, Szlávik Lajos, Vajda Júlia, Vass István, Vertei József, Végvári János, Vörös Béla, Zolnay László.

Nagyszámú kiállításaim közül két hazai tárlatot emelnék ki. Az egyik 1987-ben volt Tatabányán. Itt az a kettős megtiszteltetés ért, hogy Csoóri Sándor nyitotta meg a kiállításomat, majd a megnyitó szövege megjelent a *Nappali hold* című kötetében. A másik kiállításom Szentesen volt 1994-ben. Ezen a kiállításon képeim együtt szerepelhettek a dédapám által Szentesen

1911-ben építtetett mozijának relikváiival, amiket a város a mai napig gondosan megőrzött. Képeim a hazai gyűjtemények mellett eljutottak Finnországba, Dél-Amerikába. A kilencvenes évek végén felkérést kaptam egy nagyméretű kerámia falikép elkészítésére egy kisvárosi óvoda számára. A munka 1998-ban elkészült, de sajnos máig nem futotta a kiegészítés és felszerelés költségeire. Munkahelyem négy évtizedig ugyanennek a kisvárosnak a főiskolája volt, ahol rajztanárként dolgoztam. Jelenleg egy kozmológiai témájú képsorozat foglalkoztat.

Reuben Bures

VÁROS KÖRNYÉKE